ԳԱՑՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 10 Մէճ.
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Գաւառաց » 6 »
Օտար երկիրներու » 2 1/2 Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար գնոյ սակարկութիւն կը լինի։

Մէկ մի թիւ 40 փարա արժեայ։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՑՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրոյ ծանրութիւնը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյ վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պէտք ուղղուի, Կ. Պոլիս Պահճէ-Գաբու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը։

Ճանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Ջնջուած նամակ, յօդուած, ետ չեն տրուիր։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 12 ՓԵՏՐՎԱՐ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օտէսա 23 փետր.

Երէկ իրիկուն Օտէսայի նաւահանգիստը բոլորովին սառեցաւ, և սառոյցին կարծրութիւնն այն աստիճան է, որ ծովային հաղորդակցութիւնք դադրեցան։

Աթէնք 23 փետր

Երեսփոխանաց ժողովն առաջին ընթերցմամբ ընդունեց առաջարկեալ օրէնքն, որ օտարազգի սոլդից արտօնութիւն կուտայ Հելլենական բանակին մէջ ծառայութեան մանելու իրենց երկրին մէջ ունեցած աստիճանաւ։

Աթէնք 23 փետր իրիկուն.

Երեսփոխանաց ժողովին մէջ Պ. Թրիգուբի հարցուց թէ Հելլենական բանակն ընդունելիք օտարազգի սպայք իրենց աստիճանը ցկեանս պիտի պահե՞ն, Պ. Քումունդուրոս պատասխանեց թէ պիտի պահեն, որովհետև այդ սպայք Յունաստանի ծառայելու համար իրենց արդէն ունեցած աստիճանն ու վիճակը պիտի թողուն և իրենց կեանքը վտանգի պիտի ենթարկեն։

Փարիզ 23 փետր.

Երեսփոխանաց ժողովը պատերազմական գործոց նախարար Ֆար զօրավարին ընդդիմութեան հակառակ՝ ընդունեց զինուորական վարչութեան վերաբերեալ օրինաց Ձ յօդուածն, որ զօրաբանակին վարչութիւնը նոյն հրամանատարաց կ'ենթարկէ և ո՛չ պատերազմական նախարարին։ Կ'ըսուի թէ այս քուէին պատճառաւ Ֆար զօրավարն հրաժարական պիտի տայ։

Երեսփոխանաց ժողովն 139 ի դէմ 303 ձայնիւ մերժեց Պ. Լանկլէ Պանաբաթեանին առաջարկն, որ Յունաստանի 30 000 հրացան ղրկելու խնդրոյն վրայ քննութիւն կը խնդրէր։

Կը հաւաստեն թէ Պրօյի դուքսն հինգշաբթի օրն հարցապնդում մի պիտի ընէ Մերոկեանին մէջ այն խնդրոյն վրայ։

Լոնտրա 23 փետր.

Տէյլի Թէլէկրաֆ սատ կը հանէ իւր հրատարակած այն լուրը թէ Բուսական զօրաբանակ մի հասեր է Աֆրէբի հովտին Ալիխորոյ գաւառը։

Լոնտրա 24 փետր.

Պ. Բարնէլ երէկ իրիկուն Փարիզ ուղևորեցաւ Իրլանտայի ազգայնոց մի միութեան վերաբերեալ գրամական գործոց համար։ Իրլանտայի վրայ եղած անցեալութիւնք յայժ լաւ չեն երկու օրէ ի վեր, և կը կարծուի թէ նոր գործունէ ոճիրներ պիտի հարկադրեն կառավարութիւնը զինք կրկին վրայ օրէնք մի ներկայել խորհրդարանին։

Օրանժի ազատ պետութեան նախագահ Տօքթոր Պրանտէն գրուած նամակ մի յայտնել կուտայ թէ Պօէրք պիտի ընդունին Անգղիոյ առաջարկած խաղաղութեան պայմաններն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական հրամանաւ՝

Մէջս կառավարչութեան ներքին Մանազկերտի Գայմագամ անուանեալ Խլաթայ Գայմագամ խաքէնտէր պէյ.

(Ինչպէս կը յիշուի, անցական ժողովրդեան բազմաթիւ գանգատանաց վրայ այս խաքէնտէր պէյը Խնուսի Գայմագամութենէն Խլաթայ Գայմագամութեան փոխադրուած էր անցեալ տարի։)

Խլաթայ Գայմագամ անուանուած է Գալէի Գայմագամ Աշմէտ Շաքիր էֆէնտի։

Վաղըն իւր այս առաւ քաղաքական տեսութեան մէջ կը ծանուցանէ թէ Թեսալիոյ և Եպիրոսի կողմը զինուց ներքև առնուած և հետզհետէ առնուող զօրաց թիւն երկու հարիւր քառն հազարի պիտի համնի։ Այս զօրութիւնը, կը յարէ Վագըն, բաւական է կարգադրելու Հելլենական խնդիրն և մինչև անգամ այդ խնդիրէն ծագելիք ուրիշ հինգ կամ ասոր երկրորդական խնդիրները։

Այժմ ստուգուած խօսութիւն մ'է թէ Պարսկական կառավարութիւնը Շէյխ Ուպէյտուլլահին Պարսիկ իշխանութեանց յանձնուելը պաշտօնապէս խնդրած է Բ. Դռնէն։

Մինչև անգամ, Կ. Պոլսոյ Պարսկական դեսպան Մօհսին խան միւս դեսպաններէն խնդրած է պաշտօնապէս, որ Շէյխ Ուպէյտուլլահի յանձնման խնդրոյն այժ տան Բ Դրան քով։

Ցաւնական Նէվոյօս լրագրին խօսքին նայելով, Հելլենական խնդրոյն վրայ բացուած նոր բանակցութեանց մէջ Գերմանիա միջին դիրք մը բռնած է եղեր։ Համֆէլս կամաց բանակցութեանց փորձ չպիտի լինի, այլ իւր պաշտօնակցաց և Բ. Դրան միջև միջնորդի դեր պիտի կատարէ եղեր։

Կ'ըսուի թէ Հելլենական բանակը դէպ ի սահմանագլուխը ճանբայ ելեր է արդէն։

Թուրք լրագրոյ՝ այս չարժման տուած մեկնութեան նայելով, Յունաստան անդադարաւ պատերազմի սպառնալ կ'ուզէ եղեր, որպէս զի դործը խաղաղութեամբ վերջանալուն աղագաւ աքրութիւնք պարտաւորին զինուորել մ'առաջարկելու, և այսպէս դործնական և իրական միջամտութիւն մ'ընեն։

Արաբ Քալբէաց Համանաս Աշխրէֆին ձիաւորները միշտ ապստամբութիւններ կ'ընեն Թուրքօ-Պարսկական սահմանագլխին վրայ, Կայսերական կառավարութիւնը, յնչօրէն ինկած անկած այս չուտալի վիճակին, հրաման տուեր է Պաղտատի նոր կուսակալ Թագի-Էտանին փաշային, որպէս զի, յիշեալ սահմանագլխին մօտերն յարմար տեղեր աշտարակներ շինել տալով պահապան զօրք դնել տայ։ Այս գործունէութիւնք արդէն սկսած են, ըստ այն լրոյ զոր Պաղտատէն կ'առնեն Վագըթ։

Վագըթ այս առաւօտ կ'ակնէ.

«Պատերազմի վտանգն իւրեանց անուանենէն չհեռացնելով հանդերձ, բոլոր դեսպանք Հելլենական խնդրոյն խաղաղապէս լուծման յոյս ունին»։

Բայց ուրիշ անգղիական նամակ, նոյն իսկ մայրաքաղաքիս դեսպանական ակիշոյ մէջ կատարեալ անստուգութիւն կը տիրէ եղեր Հելլենական խնդրոյն ստանալիք նոր վիճակին վրայ։

Դեսպանք սկսած են խորհրդակցիլ այս խնդրոյն վրայ թէ կալուածատիրաց վրայ սահմանեալ փոխատուութեան պիտի մասնակցի՞ն այն օտարազգիք որք անշարժ կալուածք ունին Թուրքիոյ մէջ։

Կ'ըսուի թէ դեսպանք չպիտի ընդունին այս փոխատուութիւնն, առարկելով թէ տուրք մի չէ այս, այլ «բռնի փոխատուութիւն»մ'է, և օտարազգիք ազատ են «բռնի» վճարումներէ։

Անգղիոյ Յունական ևօթն կղզիներուն Յունաստանի թողած ժամանակ առանձին պայմանադրով մ'որոշուած էր որ այդ տեղերը զինուորներ և զինուորական մթերանոցներ չհաստատուին, իսկ այժմ, ընդհակառակն, Հելլենական կառավարութիւնն այդ կղզեաց մէջ և մանաւանդ ի Քորֆու մեծ զինարաններ և մթերանոցներ հաստատուած լինելով, կ'ըսուի թէ Բ. Դուռը բողոքելու դիտաւորութիւն ունի եղեր։

Խարդախութեան սարսափելի դէպք մ'երևան ելած է, որոյ դիւցազն է Թուրք կին մի։

Երբեմն Պրուսայի Տէֆթէրտար Հաշմէթ էֆէնտիին կինը՝ Խայրիէ հանըմ՝ Եադըգճեաններէ և Ռոկերիչներէ ժամանակէ մ'ի վեր թանկագին նիւթեր կ'առնուր, վարձով դործածել կ'ուզէր, և ինք չահու բաժին մ'առնելով, վարձն և այն թանկագին նիւթերն իւրեանց տէրերուն կը վերադարձնէր։ Ցիշեալ կինն Ավրեթ Բազարի կողմը փառաւոր ապարանք մ'ունէր, ուր օք կը վառեէր նա իւր ինչքն։

Բայց անցեալ շաբթու մէջ Եադըգճեաններէն մին այս միջնորդուհիէն երաշխաւոր առնելու խօսք կ'ընէ, բայց նա չհաւանելուն, հետը մարդ կը դրկէ իւր տուած դոհարեղէններուն հետ առնելու։ Կինը կը չփոթի և կամկածի պատճառ կուտայ նոցա, որք արժէքաւոր նիւթեր վառահոցած էին ինքեանն։ Անմիջապէս արհեստաւորներէն հինգ տասն հոգի յիշեալ կնոջ ապարանքը կերթան, բայց ծանրեր պատրաստութիւններ միայն կը տեսնեն հոն։ Կնոջ համար ալ կ'ըսուի թէ խենդեցեր էր, ուստի չեն կրնար նորա քով երթալ։

Այս լուրը տարածուելով, բոլոր այն արհեստաւորք և կանայք, որք այդ կնոջ ապարանք վառահոցած էին, ապարանքին առջև կը խռնին, և ի վերջոյ հաւաքաբար ոստիկանութիւն մի կըմատուցանեն ընդհանուր դատախազին։ Այժմ ապարանքին մէջի մարդիկն և կինն հսկողութեան ենթարկուած են։

Ստոյգ տեղեկութեանց նայելով, այս կինը միայն արհեստաւորներէն 15 հազար ոսկւոյ արժողութեամբ բան առեր է, իսկ առանձին տուներէ առած դոհարեղէններուն և այլ արժէքաւոր նիւթերուն արժէքն յայտնի չէ։ Իւր դիտաւորութիւնն էր դրաւի դնել զայնս 5-6000 ոսկւոյ փոխարէն, և այդ գումարն առնելով փախչիլ։ Արդէն մասամբ դրաւի դրած էր այլ և այլ սեղանաւորաց քով։

Սպարապետի դրան վէքիլի պաշտօնէութիւններէն մին, Շէքիպ պէյ անուն, անցեալները Ճեմիլէ Հանըմ անուն ախինոջ մի ձեռքը գտնուած Սարեթը, յորմէ թէրհաշիւ 1750 ղրուշ վճարել հրամայուած էր, վճարման գործողութիւնները չուտով կատարել տալու պատրուակաւ կառնու և քիչ մ'ետքը ախինոջ քով վերադառնալով 60 հատ Օսմանեան տաքթ կուտայ անոր ըսելով թէ այն էր մնացեալ վճարուածն։

Ճեմիլէ հանըմ միամտաբար կընդունի այն դրամը, թէև 1750 ղրուշ բռնելէ շատ հեռի էր, և օրեր անցնելէ յետոյ կ'իմանայ եղած խարդախութիւնն և Սպարապետի դուռն երթալով Շէքիպ պէյը կը դտնէ և բրած վճարքին վրայ բացատրութիւն կ'ուզէ։ Շէքիպ պէյ ի սկզբան կ'ուրանայ և Հանըմը չճանչել կը ձևացնէ, բայց ի վերջոյ եղելութիւնը կը հասկցուի, և Շէքիր պէյ կը խոստանայ 60 տաքթին և 1750 ղրուշին մէջ կեցած տարբերութիւնն անմէ ամիս վճարել։

Այս խօսութիւնն Սպարապետի դրան երմոական յանձնաժողովին նախագահ Հաճի Բէքիր փաշան իմանալով՝ անյապաղ քննութիւն հրամայեց, և Շէքիպ պէյ յանցապարտ ճանչելով՝ վերջինէսով դրամական տարբերութիւնն անմիջապէս Ճեմիլէ Հանըմին վճարելէ յետոյ՝ խասին պատժուելու դատապարտեցաւ. բայց Ճեմիլէ Հանըմ յիշեալ անհաւատարիմ պաշտօնէին անմեղ զաւակացը դթալով՝ միջնորդեց և իւր բողոք կամ դանգատ չունենալն առարկելով՝ պատժէ ազատութիւնը խնդրեց։

Բերայի Թաղապետական մասնակին հաշուոյ մէջ 27000 ղրուշ բաց դտնուելուն պատճառաւ պաշտօնանկ եղած գանձապահին անունն է Նշմանեան Ջինոր էֆէնտի։

Պանդրմայէն առ Քաւաֆ տ'Օրիան գրուած նամակ մի հետևեալ կերպիւ կը նկարագրէ Պանդրմայի մօտակայ Համամլը գիւղին մէջ սարսափելի եղանակը։

Տաւարք վճարողներէն շատերն իրենց պարտքը վճարելու անկարող լինելով, հարկահաւաքները նոցա պարէնը կը գրաւեն անարդ գնով, եգիպտացորենին 8 ղրուշ գին կը դնեն, մինչդեռ 20 ղրուշի կը ծախուի դիւղը. ձէթին հոխան 1 ղրուշ կը հաշուեն, մինչդեռ 5 ղրուշի կը վաճառուի. աղած ձկնապղին հոխան 20 փարա կը հաշուեն, փոխանակ 100 փարայի։ Ի դուր հարկատուք կաղաչեն որ ամնախնճառ ասու սպասէ, որպէս զի առանց կորուստի վաճառեն իրենց նպարներն և իրենց տուրքը վճարեն։

Հարկահանք այդքան մարդաւ մ'առքին նոր կշիռները տուրքի փոխարէն քաշել առեր են։ Արիչի մ'ալ վրայի գդեստը քաշել առնալ ուզեր են 45 ղրուշ տուրքի փոխարէն, բայց բարերարդաբար ծանօթներէն մին այդ սակը փոխ տալով խեղճին զգեստն ազատեր է։

Գրեթէ ճչդիւ այն նկարագիրը կ'ընէն Պոլսոյ իսէն առ Պատրիարքարան գրուած հանրագիր, տեղւոյն հարկահաւաքաց անգութ խստութեան նկատմամբ. այնպէս որ խեղճերուն բոլոր կարասին և պարէնը գրաւելէ յետոյ հաղած զգեստներն իսկ կ'առնուն եղեր։

Ասչուչա, կ'ասէ իրաւամբ Քաւաֆ տ'Օրիան, տուրքերը պէտք է վճարուին, բայց հաւաքողք պէտք չէ մոռնան մարդկութեան օրէնքները։ Տարակոյս չկայ որ կառավարութիւնն այդ ասոփճան խստութիւն չհրամայեր։

Քաւաֆ տ'Օրիանի խօսքին նայելով, ծաղկի հիւանդութիւնը նորոգելու վրայ է Բերայի և Կ. Պոլսոյ մէջ։ Արդէն, կ'ասէ յիշեալ թերթն, ամէն մ'ի վեր ծաղկի հիւանդութեան դոհ եղողներուն թիւն յիսունէն աւելի չէ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ. Դռնէն Պատրիարքարան եկած հրամանագիր մը՝ մայրաքաղաքիս թաղերուն մէջ եղած դումարումներն և բանախօսութիւններն, որ բարեպաշտական հաստատութեանց նպաստելու նպատակաւ տեղի կ'ունենային, կարգելու, ինչպէս արգիլած էր ատէն առաջ հրդեհի առթիւ եկեղեցեաց կողմէ եղած զանգահարութիւններն։

Այս միջոցիս Հայաստանի դաւառներէն Պատրիարքարան հասած տեղեկութիւնք ծանրա կշռեն։

Պայազիտի և Պալանլըզի կողմերը տեղական կառավարութիւնը կասկածոտ աչօք սկսած է նայիլ Հայ ժողովրդեան վրայ և զգուշութեան խիստ միջոցներ ի գործ դնել։ Այս տարապարտ կասկածանաց դէմ նոյն դաւառաց ժողովուրդները բողոքած լինելով, վարչական խորհուրդն երէկ դումարեցաւ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր նախագահութեան ներքև, իրաց այս վիճակը լրջօրէն ուշադրութեան առաւ, և լսելով այն անօրէնութիւնները՝ զորս արդէն Ամեն. Ս. Պատրիարքը փութացեր էր ի գործ դնել, ինք ալ քանի մ'ընդհանուր անօրէնութիւններ ըրաւ՝ թէ՛ այս անվստահութեան և թէ հետևանքն եղող խստութեանց նկատմամբ։

Վարչութեան ըրած անօրէնութեանց վրայ դեռ չկցինք տեղեկութիւն մը քաղել. սակայն կը յուսամք որ իրենց նպատակին պիտի ծառայեն, մանաւանդ մեր այս յոյսին աւելի հաստատութիւն կը դտնէ, երբ կ'իմանամք որ արդէն Բ. Դուռը խոստացած է պէտք եղած անմիջական անօրէնութիւններն ընել և իրաց այս վիճակին վերջ տալ։

Սեբաստիայէն յունվ. 24 թուով գրուած նամակ մը, կ'ըսէ փոխնչ, բաւական դոհացուցիչ տեղեկութիւններ կուտայ՝ բանտէն ընդ ծանր երաշխաւորութեամբ արձակեալ ազգայնոց հարցաքննութեան վիճակին վրայ։ Դատարանն սկսեր է շուտով և վերջին օրերս դադրեցուցեր է հարցաքննութիւնը. որովհետև՝ յառաջադոյն ընդդէմ մերայնոց վկայող մահմետականներէն երկուանձանց յանկարծամահ լինելուն վրայ, միւսներն ալ սկսեր են ճշմարտութեան վկայ կանգնիլ, և այս պատճառաւ երկու հոգի իբրև սուտ վկայ բանտարկուեր են. սակայն զարմանալի է, որ դարձեալ այն երկուքն քանի մ'օր ետքը բանտէն հանուելով ամբաստանեալներէն ոմանց համար իբրև վկայ դատարանին առջև հանուեր են։ Տեղւոյն ազգային Քաղ. Ժողովոյ Ատենապետ Մեծ. Ցակոբ էֆ. Դիլիանեան, պատուաւոր ազգայինն, որ ամբաստանեալոց կարգին մէջ կը դտնուի, իւր և ընկերոյն անմեղութիւնն և իրենց դէմ իբրև վկայ ներկայացող անձանց սուտ լինելը հաստատելու համար բազմաթիւ հաւատարիմ անձինք ներկայացուցեր է դատարանին և միանգամայն դիմում տուեր է, թէ վկայից մին կուսակալին ձիապանն, և միւս երկուքն արդէն իբրև սուտ վկայ բանտարկեալ լինելով՝ նոցա վկայութիւնն ըստ օրինի ընդունելի չէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մայրաքաղաքիս Եւրոպական դեսպանք Բ. Դրան յունվար 14 ի ծանուցագրին պատասխան տուին խորաքննելէն առանձին կերպիւ, բայց մի և նոյն իմաստով։ Տէրութիւնք Բ. Դրան առաջարկած բանակցութիւնները կ'ընդունին և բաղձանք կը յայտնեն որ Յունաստանի դէմ յարձակողական ընթացք չբռնուի։ Այս խաղաղասիրական ջանքն յոյս կ'ընծայէ տակաւին թէ կարելի է խնդիրն հաշտութեամբ կարգադրել. տարակոյս չկայ որ Բ. Դուռը մեծ զիջողութիւն կը ցուցնէ, առաջարկելով ընդարձակ և արգաւանդ հողեր տալ Յունաստանի, հողեր, որք թէպէտև Յունաստանի պահանջմանց չհամապատասխանեն, սակայն մեծ արժէք ունին։ Մէսէնճէրի մէջ հրատարակուած նամակի մը հեղինակը կը հաշուէ որ Բ. Դրան կողմէն Հելլենական պատուիրակաց առաջարկուած հողերը 40 միլիոն ոսկւոյ չափ արժէք ունին, որ ճիշդ Ռուսիոյ պահանջած պատերազմական տուգանաց մնացած մասը կը ներկայէ. այս գումարն այժմ Բ. Դուռը կը պարտի Ռուսիոյ, սակայն Յունաստան վերոյիշեալ հողերն առնելով պէտք է նաև այդ պարտքն ստանձնէ։ Վերջին պատերազմէն յետոյ Ռուսիա՝ այնչափ զոհողութիւններէ և յաղթութիւնէ վերջը պարզապէս պատերազմական տուգանք պահանջած է, որոյ մի մեծ մասին համար հող առաւ։ Բայց Ռուսիոյ առած հողերն Յունաստանի պահանջած գաւառներուն չափ տարածութիւն և նոյն չափ արժէք և կարևորութիւն չունէին։ Պերլինի դաշնագիրը սահմանաց ուղղութիւն մի արձանագրած է, և ըստ Մէսէնճէրի նամակագրին կարծեաց՝ Բ. Դուռը պարտաւոր չէ ձրի հող տալ. ուստի պէտք է որ Հելլենական կառավարութիւնը կա՛մ Ռուսիոյ նկատմամբ եղած պայմանքն ընդունի, կա՛մ Օսմանեան արժեթղթոց տէրերուն առնելիքը կարգադրելու եղանակի մի վրայ բանակցի նոցա հետ։ Այս դիտողութիւնները բաւական ուշադրութեան արժանի են, և կարելի է բանակցութեանց վրայ ևս ազդեցութիւն ունենան։ Հելլենական լրագիրք կը դանդատին թէ Լոնտրայի և Փարիզի մէջ կարծեաց փոփոխութիւն մ'եղած է, վասն զի Բ. Դուռը խոստացած է երկր արժեթղթատէրաց պահանջմունքը գոհ ընել, բայց կը փութան յարել թէ արժեթղթատէրաց յոյսերը պէտք է ցնդին վերջին եւմտական միջոցներուն՝ այսինքն Օսմ. բանկի փոխառութեան և անձնական տրոց սրոշուելուն վրայ։ Այս թերթերը մեծ յոյս մը չեն ցուցներ այս երկու միջոցներէն գոյացած հասոյթին վրայ, քանզի Փոքր-Ասիոյ մի մեծ մասին մէջ սով կը տիրէ և վերջին պատերազմին առթիւ ժողովուրդն աղքատացած է։ Այսու ամենայնիւ ներկայ պարագայից նկատմամբ ձեռք առնուած միջոցները չափազանց չեն, և պէտք եղած գումարին մեծ մասը որ և է եղանակաւ կրնայ հայթայթուիլ։

— Այս օրերս ուրիշ զրպարտ մ'ալ կը ծագի Պարսկական կառավարութեան քանի մը պահանջմանց առթիւ։ Արդէն ծանուցած եմք թէ Պարսկաստանէն մի քանի պաշտօնատարք Վան հասած են։ Այժմ հետեւեալ՝ ուրիշ տեղեկութեանց նայելով Հայտար Էֆէնտիի պաշտօնակից կարգուած են Նաֆիզ փաշա և Հայտարի Տէրվիշ Էֆէնտի, իսկ Պարսից կառավարութիւնն իր մեծ Պատուակալ Միրզա Հիւսէյին խան և Նէճաֆ Ալի խանը քօմիսէր կարգեր է։ Պարսկական խնդիրը բաւական կարևորութիւն կ'ստանայ ուրեմն՝ եթէ այս լուրերն ստոյգ են։ Բայց կարելի է որ այս լրոյ մէջ չափազանցութիւն կայ, թէպէտև Պարսկական Ախթէր լրագրին և Օսմանեան լրագրաց միջև տեղի ունեցած վիճաբանութիւնը Քրդաց ըրած գործերուն՝ ինչպէս նաև հռչակաւոր Շէյխ Ուպէյտուլլահի քաջագործութեանց պատճառաւ՝ հաւանական կը ցուցնէին հասկ ուրեմն այսպիսի խնդրոյ մը ծագումն։ Զյուսայուիր սակայն որ Պարսից կառավարութիւնն՝ իբրև խոլամ պետութիւն՝ Թուրքիոյ ներկայ տագնապէն օգուտ քաղել ջանալով ինք ևս միւս կողմէ Բ. Դուռը նեղը խոթել ուզէ։ Եթէ Շէյխ Ուպէյտուլլահ Պարսկաստանի Քրդաց ապստամբութիւնը քաջալերած է, այս նկատմամբ քննութիւն մի բացուելու վրայ է։ Պարսից զօրքն իր յաղթութեան միջոցին գթասիրութեամբ, մարդասիրութեամբ և գթութեամբ չփայլեցաւ, և ամէն Եւրոպական լրագրաց տուած տեղեկութիւնները Պարսկական զօրաց մոլեռանդութիւնն ու չարաչար վարմունքը կը նշանակեն։ Օսմանեան լրագիրք կը պնդէին և կը պնդեն թէ Քրդաց ապստամբութիւնները Պարսիկ պաշտօնատարաց գործումներէն յառաջ եկած էին։ Մէսէնճէր լրագիրն անցեալները կը ծանուցանէր թէ Պարսից հիւպատոսարանը բանտարկեալ Պարսիկները ֆալախայով ծեծուեր էին։ Կ'երևի որ այս դէպքին հրատարակութիւնը Պարսկաց ուշադրութիւնն հրաւիրած է իրենց պաշտօնատարաց բռնութիւններուն վրայ, և թերևս Հայկական կըլէ թէ Պարսիկներէն նամակներ կ'ընդունին, որք գանգատ կը յայտնեն Պարսիկ պաշտօնատարաց դէմ։ Եթէ Կ. Պոլսոյ մէջ Պարսիկ հպատակաց նկատմամբ այսպիսի բանութիւնք կը լինին, կրնայ մակաբերուիլ Պարսկաստանի մէջ տիրած վիճակը։ Քուրդերուն ապստամբութիւնն և Պարսից յաղթութիւնը վերանորոգեց մինչև մի աստիճան Օսմանեանց և Պարսից կամ Սիւննիներու և Շիիներու հին վէճն. այսու ամենայնիւ յուսալի է որ այս Պարսկական դժուարութիւնն ալ կարևորութիւն չստանայ։

ՑԵՂԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԿԻՑ ԺՈՂՈՎՐԴՈՑ

Ընդհանրապէս խիստ քիչ տեղեկութիւն ունիմք Հայաստանի մէջ և Հայաստանի անմիջական սահմաններէն դուրս բնակող զանազան ազգաց և ժողովրդոց ցեղաբանութեան և անցեալ ու ներկայ վիճակին վրայ։ Մասնաւորապէս Կովկասն գրեթէ բոլորովին մի անծանօթ երկիր է մեզ համար։ Հայկական գաւառներէն դուրս բնակող ցեղերու պատմութեան, լեզուին, բարուց և սովորութեանց, ինչպէս նաև նոյն բնակած երկիրներուն մասնաւոր հանգամանաց վրայ ստոյգ և մանրամասն տեղեկութիւններ պարունակող աշխատութիւնք լոյս չեն տեսած, թէև այդպիսի աշխատութեանց այլ և այլ նկատմամբք մեզ Հայոցս համար կարևորութիւնն անժխտելի է։ Այդ ոչ-Հայ, բայց Հայոց խիստ մօտ ցեղերէն մին են Ուտիացիք։ Արդ, լսելով որ Մշակ լրագրոյ Օգնական-խմբագիր և թնդանօթաձիգ զօրաց հարիւրապետ Տիար Գրիգոր Նիկողոսեան, որ քիչ ժամանակի համար Կ. Պոլիս եկած է և մի քանի Ռուս լրագրաց թղթակցութիւն կ'ընէ, ինքն իսկ Ուտիական ցեղէ է, յառաջապէս իրեն դիմեցինք, և գոհ եմք որ այսօր կարող կը լինիմք հրատարակել մի ընտիր տեղեկագիր, ուր նա հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը տայ այդ ժողովրդեան նկատմամբ, և որոյ լեզուն անփոփոխ պահել յարմար տեսանք։ Ի մօտոյ Վանէն մեզ յղուած մի ընդարձակ տեղեկագրէ քաղելով, կը յուսամք հրատարակել մի ուրիշ աշխատութիւն Քրդաց ցեղաբանութեան վրայ։ Այսօր, ապահով եմք որ Տիար Գրիգոր Նիկողոսեանի տեղեկագիրն ախորժով պիտի կարդացուի մեր ազգայիններէն։

ՈՒՏԻԱՑԻՔ
ԿԱՄ
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱՂՈՒԱՆՔ

ԱՆՏԻՊ ՄԱՍՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ
ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
ԼԱԶԱՐԵՎԻ ԿԵՆԱՑ

. . . Խմբագրապետ Մասիս լրագրի.

Թէև ես մի քանի անձնական գործերից համոզվեցայ, որ Կ. Պօլսի մեր ազգայինները ո՛չ միայն նուազ տեղեկութիւն ունին Կովկասի մէջ ապրող զանազան փոքրիկ ազգերի վրա, այլ և ս նոյն իսկ իրանց արևնակիցների վրա էլ, սակայն երբ ձեր ցանկութիւնն է, որ ձեզ մի քանի տեղեկութիւն տամ միայն իմ հայրենի [illegible] մասին, մեծ գոհութեամբ կը կատարեմ ձեր ցանկութիւնը, աշխատելով մի ընդհանուր հասկացողութիւն տալ ձեր ընթերցողներին Կովկասի այդ փոքրիկ՝ բայց շատ հին ազգութեան մասին։ Ուտիացւոց բնակութեան տեղը նոյնն է մնացել մինչև այսօր, ինչ որ էր և շատ հինուց, այն է Անդրկովկասի յետևի արևելեան չոլմանների վրա, որոնց գլխաւորներն են հին-Ուտիոյ կողմից այժմեան [illegible]+ կամ [illegible]+ տեղ անուանի քաղ խնամակալները։ Լէզգիների բնակութեան տեղը սովում է Դաղստան, այսինքն լեռնատեղ։ Դաղստանը, որ հին ժամանակը սովում էր Ալուանից երկիր, մանաւանդ յիշատակելի է Կովկասի Ռուսական պատմութեան մէջ, որովհետև Դաղստանի փոքրիկ տարածութեան վրա ապրող մօտ կէս միլիոն ժողովուրդը ամբողջ վաթսուն տարի կարողացաւ մաքառել Ռուսաց հզօր տէրութեան դէմ, մի կողմից սարսափ ազդելով իր զանազան աւազակային արշաւանքներով Կովկասի խաղաղված ազգութիւններին վրա, միւս կողմից մաքառելով հարիւր հազար Ռուսական սուրիններին դէմ. վերջապէս, 1858 թուին վերջ եղաւ Լէզգիների բարբարոսական մաքառման, երբ Կովկասի փոխարքայ Իշխան Բարեաթինսկին անձնական հրամանատարութեան ներքոյ Ռուսաց զօրքերը շրջապատեցին Լէզգիների իշխող Շամիլի միակ անկախ մնացած Գունիբ ամրոց տապաստանարանը ու գերելով Շամիլին կատարեցին Լէզգիների վերջնական նուաճումը։ Աւելորդ չեմ համարում քիչ շեղվել այս տեղ գլխաւոր նիւթից և մի երկու խօսք առնել Շամիլին գերելու վրա։ Երբ Ռուսաց Ապշերոնեան գունդը, որի հրամանատարն էր այն ժամանակ գնդապետ, իսկ նորերս հանգուցեալ հանրածանօթ ժեներալ Տէր-Ղուկասով, անկեց իր դրօշակը Գունիբի մէջ, Շամիլը իր երեք հարիւր Մ-իւ-տ կոչվող հաւատարիմ նազանեններով փախչեց մզկիթի մէջ, որոշելով ստորը ձեռքէն մեռնիլ այն տեղ իր քաջերի հետ։ Ընդհանուր հրամանատար Իշխան Բարեաթինսկի հրամայեց գնդապետ Տէր-Ղուկասովին սալդատների երեք շրջանակով շրջապատել մզկիթը, փախնելով որ չլինի թէ Շամիլը փորձէ ճեղքել գունդը ու փախչել։ Երբ մզկիթը այսպէս շրջապատուած էր և Շամիլը երեք հարիւր ամեհի մուրիդների հետ փայլեցնելով փայլեան ուզում էր դուրս թռչել դուրսի մէջ պատռելով, Իշխան Բարեաթինսկի նստած մի բարձր քարի վրա կանչում է չուրջը իր բանակի մէջ գտնվող բոլոր զօրապետներին և գնդապետներ գլխաւորական խորհրդի թէ ի՞նչպէս անել պէտք է որ Շամիլը չ'սպանուի, այլ կենդանի գերի առնվի կրցողին։ Ամենքը միաբերան յայտնում են, որ այդ անհնարին է, որովհետև Շամիլը այնպիսի դիրք է բռնել, որ նրան ո՛չ ոքից բանակցութիւնն չի ընդունի, երկրորդ՝ ոչ անձնատուր լինել բնաւ չի կարող, որովհետև այդպիսի դէպքում նրա սպանեն իմամին հաւատարիմ Մուրիդները իրանք։ Այդ ժամանակ մի քայլ առաջ է գնում դէպի ընդհանուր հրամանատարը մի [illegible] սակ, առիւծի բաշի նման սև մազերը գլխի վրա գանգուրված, միջահասակ, բայց միջահասակ հաղթ և սառնարիւն տրամադրութեամբ մի մարդ, որին տեսողները չէին կարող բաւական հիանալ՝ նորա հաղուագիւտ հերոսական տեսքով և ձևերով, մի քայլ առաջ փոխելով ու ոտը այդ անփոփոխ դիւցազը ասում է Իշխան Բարեաթինսկին. «Կնեա՛զ (Իշխան), ձեզ ցանկալի է կենդանի՞ բռնել Շամիլին։—Հարկաւ, գնդապետ, ասում հրամանատարը։— Թոյլ տուր ինձ ուրեմն կատարել ձեր ցանկութիւնը։—Երևի խելքդ թռցրել ես. Դու ի՞նչ ոլորտից մարդ ես, որ չ'ես լսել խորհրդի կարծիքը, ասում է հեգնական կերպով Իշխան Բարեաթինսկին, դառնալով դէպի խոր շրջապատողները։—Կը ներէք Իշխա՛ն, եսարդէն մինչև ձեր խորհուրդ անելը գիտէի, որ ուրիշ կարծիք ո՛չ ոքից չ'էք լսի բացի ձեզ այժմ ներկայ դանվածներից լսածը, բայց ես կամենում եմ միայն ձեր ցանկութիւնը իրագործել, չնայելով ներկայ դանվածների կարծիքին։— Իշխան Բարեաթինսկին շատ լաւ էր ճանաչում թէ ի՛նչ մարդ էր իր դէմ կանգնածը, վասնորոյ չուարված մնալով ասում է կիսաձայն. "Է՜հ, հրամայէ՛ք, եթէ կարող էք։" Գնդապետը միայնակ ուղղվում է իր քայլերը դէպի իմամի (Շամիլին) մզկիթը և կէս ժամ չանցած առհասարակ իմամը իր թիկնապահներով յօժարակամ գերի ներկայացած Իշխան Բարեաթինսկիին։ Այժմ ասեմ թէ ի՛նչ գիւթական միջոց գործադրեց այդ գեղային քաջութեան տէր մարդը երեք հարիւր առիւծներ իրանց որջից կենդանի յանձնելու համար Ռուսաց գլխաւոր հրամանատարին։ Նա մօտենում է միայնակ մզկիթի դուռն և իր անունն է յայտնում Շամիլին, որ լաւ էր ճանաչում այն քաջին, որ երբէք դաւադրութիւն չի խմացել՝ իր դունդը իմամի դէմ յարձակման մէկը ժամանակ, վասն որոյ իմամը հրամայեց բաց անել վասահ կերպով մզկիթի դուռը իր անխարդախ և արժանաւոր թշնամու առաջ. Ռուս նշանաւոր հոգած քաջը ներս է մտնում և գրկելով Շամիլին ասում է. «Իմա՛մ, արժանի թըշնամուն հարկաւոր է արժանաւոր ընդունելութիւն անել. մեզ վայել չէ փորձել քեզ հետ մի այսպիսի ճգնաժամի մէջ առանց դիւցազնական սովորութիւնների, որ է խօսակցել ընկած թշնամուն. մենք ուզում ենք խօսալ ձեր հետ, որ մի հարկաւոր մեր . . . «Որովհետև խօսակցութիւնը լինում է լեզգիների բարբառով, վասն որոյ մտերմութեամբ Մուրիդները կատարեն մանիշինններ են բարձրացնում խմամի դէմ, իսկ մի երկուսը տանիները կրճտելով խոցոյն դիմում են դէպ ի դաւթակցերեւ ի գեղը՝ նորան գաշյուններե հարուածի տակ դնել։ Բայց դիւցազնը դիմում է իրան արժանի։ Նա իրան բնաւ չի կորցնում, այլ դէպի ինքը եկող առաջի Միւրիդը մի ապտակով գետինն է թաւալում ասելով «Ճա՜ ճա՜ ջալլաթ... հայրէճըն յանց դէմ» ահ դուս այդչափ ժամհէ կերպով խօսիլ մեծ իմամի առաջ, որին պատուելը հրամայում է և Ղորանի այս խոց գրուածը»։ Աննախադէպի յանդգնութիւնը Ռուս գնդապետին մէկ կողմից, Ղորանից մէջ բերած խօսքերը միւս կողմից ապշութիւն են բերում ամենի Միւրիդների վրա, որոնք զօրեղ ազդեցութեան տակ մնում են ճնշված։ Այդ ժամանակ Շամիլը ասում է. «Նաղարա՛կ, ես սիրում եմ քեզ ինչպէս մի քաջ, վասնորոյ գնահատում եմ քո վեհ զգացմունքը դէպի քո նեղեալ թշնամին, բայց միայն Աստուած, երկրում մեր սուրը, որով պիտի ոչնչացնենք ձեր գունդերը, թաղելով մեզ այս սուրբ տաճարի փլատակների մէջ։» Այս խօսքերը ասելով Շամիլը ձեռքերը շարժում է, ցոյց տալով այն ձեռքով իր թուրը։ Խօսակցութիւնը այս տեղ ևս մի չորժումով զինաթափ է անում իմամին, բռնելով իսկոյն նորա աջ ձեռքը առնելով. «Իմա՛մ, ինչպէս դու չէիր սպասում որ քո ձեռքը կարող եմ արգիլել մի չորժումանդամ անելու, այնպէս և ես եթէ չընդունէք ձեզ յարգող նաղարուպի խորհուրդը, մեկ էլ կը տեսնէք որ առանց կարողանալու աչք բաց անելու կենդանի ընկաք մեր ձեռքը»։ Այս լինում է վերջի համոզական խօսքը, որոյ յետ իմամը երդւում է տալիս Աստուծոյ պաշտպանի մէջ մտած իր հոկտեմբերին, որ անձամբ կը տանէ, էլ առանց ուրիշին վտանգելու, մինչև Ռուսիայի կայսեր մօտ, որի վեհանձնութեան բոլորովին հաւատում է իմամը։ Քաջին աջից խօսքը առնելով Շամիլը իր երկու որդւով և Միւրիդներով բանակցողի յետևից ուղևորվում է դէպի Իշխան Բարեաթինսկին և հնազանդական ողջոյն նուիրում։ "Այդ ողջոյնը քո ընկերիդ է վայել տալ, ասում է Բարեաթինսկին Շամիլին՝ մեկնելով նորան աջ ձեռքը ու գրկելով անվեհեր գնդապետին։" Այս գնդապետը նա էր, որ իսկոյն ստացաւ ժեներալի աստիճան, իսկ մի քիչ ժամանակից յետ աւելի բարձր պատիւ, բայց մի ցաւալի դէպքից յետ, որ պատահեց այդ փառաւոր պատմական անձից մի քանի տարի յետոյ, և որ առաջ էր եկած իր անվեհեր բնաւորութիւնից, նա դատապարտվեց մշտնջենական աքսորի Կովկասի Բաղու քաղաքը։ Ինն տարի այդ տեղ անցնելուց յետ, կրկին հանդէս եկաւ վերջին պատերազմին . . . ։ Դա Սիւնեաց քաջերի հարազատ որդին ժեներալ Ցովհաննէս Լազարեվն էր, որ սուր երկաթ առանձին պարծանքով կը յայտնէր իր Ղարաբաղցի լինելը, որ հին Սիւնեաց գաւառի գլխաւոր մասն էր, կրելով Արցախ անունն . . . ։ Ս. Պետերբուրգի կայսերական պալատի պատկերազարդ դահլիճի մէջ մինչև այսօր կայ Պ. Ֆիլիպովի նկարած պատկերը, որը ներկայացնում է Շամիլի անձնատուր լինելու րոպէն։ Իշխան Բարեաթինսկին նստած է մի բարձր քարի վրա շըրջապատուած բազմաթիւ ժեներալներով, որոնք զարմանքով նայում են Շամիլի հետ եկող Լազարեվի վրա։ Լազարեվի պատկերը այդ տեղ շատ ճիշդ է հանուած։

Աւելորդ չեմ համարում և յիշել այս տեղ մի հետաքրքիր անցք Լազարեվի կեանքից, երբ նա զբաղուած էր աքսորանքի մէջ։ Բաղու քաղաքից, կասպից ծովի ափում, որ Լազարեվի աքսորանքի տեղն էր, կէս ժամ հեռու գըտնվում է Բալախանի գիւղը նոյնպէս ծովի ափում։ Այս տեղ Լազարեվի ամարանոցն էր, ուր նա գնում էր իր ամբողջ ընտանիքով։ Ամառուան հանգստութիւն ունէր գնալ միայնակ ծովի ափը զբօսնելու։ Հետը կ'առնէր միշտ իր ամենափոքր և սիրելի Պետրոս որդուն, որ այդ ժամանակ 7—8 տարեկան էր։ Փոքրիկ Պետրոսը առն դալու ժամանակ միշտ կ'առնէր իր մօրը թէ պապան (հայրիկը) խօսում է ծովի հետ, վասն որոյ հարցնում էր թէ ինչ լեզուով է խօսում, որ ինք ևս կ'ուզէր հասկնալ։ Մի քանի անգամ տուած այս տեսակ տեղեկութիւններից յետ, հանգուցեալ Տիկին Լազարեվը սկսում է վերջապէս հետաքրքրվել փոքրիկ Պետրոսի խօսքերից և հարցափորձ անել թէ այդ ի՞նչ խօսակցութիւն է։ Վերջը յայտնվում է որ իր զօրաւոր զրկված ժեներալը կարօտելով իր Դիվիզիայի (զօրաբաժնի) հրամանատարութեան միայնանում է ծովի ափը և սկսում է ծովի ալիքների մէնչինից էլ աւելի բարձր հրամաններ անել։

Վերադառնանք այժմ կրկին մեր գլխաւոր նիւթին՝ Ուտիացւոց ազգութեան։ Վերը յիշեցի թէ Ուտիացիք դարերի ազգութիւն են կողմում Լեզգիների հետ. Ուտիացւոց հին աշխարհի մի մասն էլ Հա-

յոց պատմութեան նոյնպէս ճիշդ Լազարեանի սիրած Արցախ կամ Ղարաբաղն էր, իսկ միւս մասերը կորցնելով իրենց նախնական անունները, կրեն այժմ գաւառներ հետեւեալ անունները. Գանձակի գաւառ (Ելիզ.), Զէնգեզուրի գաւառ, Նուխուայ գաւառ և Ղազախի գաւառ. Այս գաւառներից Ղարաբաղի, Գանձակի և Զէնգեզուրի գաւառները կորցրել են Ուտիական ազգութիւնը և լեզուն, ընդունելով մասամբ Հայոց լեզուն և դաւանութիւնը, մասամբ Թուրքացած կրօնով և լեզուով: Իսկ Նուխուայ և Ղազախի գաւառների մէջ կամ նմանապէս Թուրքացած են թւով մօտ 150,000 հոգի, իսկ մասամբ ընդունել են Լուսաւորչականութիւն, բայց մնացել լեզուով, սխալով, աւանդութիւններով ու բոլոր առանձնայատկութիւններով բուն Ուտիացի:

(Շարունակելի)

ԳՐԻԳՈՐ ՆԻԿՈՂԱՈՍԵԱՆ.

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԱՒԱՌՍ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ

(ԵՐԶՆԿԱ. 1-ին ՆԱՄԱԿ)

Խմբագրապետ Տէր.

Ներկայս՝ որ Երզնկայի վարժարանաց համառօտ վիճակը կրնայ ստանալ, հաճեցէք հաղորդել ուսումնասէր ազգայնոց Ձեր պատուական թերթին միջոցաւ:

Երզնկա՝ որ Հայաստանի գլխաւոր քաղաքաց մին է, ունի իր մէջ գրեթէ 1500 տուն Հայ բնակիչ՝ վեց վարժարաններով:

Ա. Ընկերական.— Սա հաստատուած է ընիկ Երզնկացի չորս ուսումնական և ազգասէր անձանց ջանիւք իբր 2 տարի յառաջ: Ի սկզբան՝ ինչպէս ամէն նոր բան՝ սա ալ ունեցած է իւր մեծ արգելքներն ու թշնամիները. բայց Մեծ. Հիմնադիր Տեարց անխոնջ և անձնուէր ջանից շնորհիւ՝ այսօր այնչափ կանոնաւոր և յառաջադէմ վիճակ մ'առած է, որ իրաւամբ ամէն նշանաւոր և ուսումնական այցելուներու ուշք կը գրաւէ նոյն քան զամենն: Աշակերտաց թիւն է 120, դասատուաց 5, տարեկան ծախք 200 Օսմ. ոսկի: 90 աշակերտք ամսական թոշակ մը կը վճարեն. 8 աղքատիկ տղայ համար ալ մասնաւոր պաշտպաններ կան. իսկ 20ի չափ տղայք բոլորովին ձրի կը կրթուին հիմնադրութեան կողմանէ հոգացուելով իրենց բոլոր դպրոցական պիտոյքներն: Աւանդուած ուսմունք են՝ Քերականութիւն, Թուաբանութիւն, Աշխարհագրութիւն՝ հանդերձ գծագրութեամբ, Աւետարանի և Ս. Գրոց, Ազգային և Ընդհանուր պատմութիւն, Մարդակազմութիւն, Կրօնագիտութիւն, Բարոյագիտութիւն, Հայկական ձայնագրութիւն, Պատկերհանութիւն և Մարմնամարզութիւն: Նախակրթարանի աշակերտաց կ'աւանդուի միայն աշխարհաբառ լեզու, իսկ Ուսումնարանի տղայոց գրաբառ լեզու, Թուրքերէն և Գաղղիերէն: Ուսանողք մեծ յառաջդիմութիւն ըրած են իրենց աւանդուած ամէն ուսմանց մէջ՝ շնորհիւ Մեծ. Հիմնադրաց և դասատուաց անձնուէր և անխոնջ ջանից. վարժարանը կատարեալ բարեկարգ վիճակ մ'ունի, որոյ համար վկայած են Գ. Գ. Թրօթթըր, Գ. Գ. Կամսարական, Տոքթ. Շիշմանեան և ուրիշ շատեր:

Մեք աւելորդ համարելով այս մասին գովեստ կարդալ, բաւական կը համարիմք միայն յիշել թէ մի քանի Եւրոպացի տղայք և այս վարժարանի մէջ ուսումն կ'առնուն, որոց հարք կատարելութեան գոհունակ պաշտօններով ասոր կը դրուին:

Վարժարանի Հիմնադրութիւնն իւր անձնուէր ջանից և զոհողութեանց համար ամէն կարգի ազգայնոց քաջալերութեան արժանի է:

Բ. Կեդրոնական Վարժարան. — Ունի մի նախակրթարան 200 աշակերտաւ և մի ուսումնարան՝ 150 աշակերտաւ. թիւ այցելու դասատուաց 4 և մշտականից 3. տարեկան ծախքն է 300 ոսկի. կ'աւանդուին հետեւեալք. Հայերէն, Թուրքերէն, Գաղղիերէն, Թուաբանութիւն, Աշխարհագրութիւն՝ գծագրութեամբ հանդերձ, Կրօնագիտութիւն, Ազգային, Ս. Գրոց և Ընդհանուր պատմութիւն, և Բարոյագիտութիւն. վարժարանի ներկայ վիճակը բաւական գոհացուցիչ է, բայց բարեկարգուելու շատ պէտք ունի, որոյ համար ներկայ Միացեալ Հոգաբարձութիւնն անձնուիրաբար կ'աշխատի, և եթէ Մեծ. դասատուք ալ իրենց ջանիւք համապատասխանեն նմա, ապագային շատ աւելի յառաջադէմ պիտի լինի վարժարանը և բազմարդիւն, որոյ անհամբեր կ'սպասէ Երզնկացին:

Գ. Գրիգորեան օրիորդաց Վարժարան.— Ունի 200-250 աշակերտ, 4 այցելու դասատու, 1 կառավարիչ և 1 ուսուցչ վարժուհի. տարեկան ծախքն է 150 ոսկի. աւանդուած ուսմունք են՝ գրաբառ և աշխարհաբառ լեզու, Թուաբանութիւն, Աշխարհագրութիւն, Ս. Գրոց և Ազգային պատմութիւն, գիր, երգ և ասեղնագործ: Աշակերտուհիք մեծ յառաջդիմութիւն ըրած են մանաւանդ ձեռագործի մէջ, որ մեծ ապացոյց մ'է Փօլթանճեան Անիկօն օրիորդ Մաննիկի անխոնջ և անձնուէր ջանից:

Այս վարժարաններէն զատ՝ Երզնկայի մէջ կան նաև 2 մասնաւոր վարժարաններ, որոց իւրաքանչիւրն ունի 1 դասատու՝ որ է միանգամայն ուսուցիչ, տնօրէն, հիմնադիր և ամենայն ինչ, ուր 100ի չափ տղայք երկու սեռէ կ'ուսանին Հայերէն, Թուրքերէն, Գաղղիերէն ևն. տարեկան ծախք իբր 100 ոսկի: Այս վարժարաններն իրենց ներկայ կազմութեամբ և անկերպարան վիճակով անկարելի է որ սպասուած արդիւնքը հասցունեն:

Դ. Ներսէսեան [illegible]. — Հաստատուած է վիճակիս Առաջնորդ Գեր. Հմայեակ Ս. Հօր ջանիւք ամբի մը չափ յառաջ, ուր զանազան գիւղերէ 36ի չափ աղքատիկ տղայք ձրի կը դաստիարակուին: Վարժարանն ունի 2 դասատու. կ'աւանդուին Հայերէն, Թուրքերէն և Գաղղիերէն ընդունիր, Թուաբանութիւն, Աշխարհագրութիւն, Ս. Գրոց, Ազգային և Ընդհանուր պատմութիւն, Բարոյագիտութիւն, Երաժշտութիւն ևն. տարեկան ծախքն է 6-700 ոսկի:

Վերոգրեալներէն դիւրին է հետեւցնել թէ Երզնկայն իւր դաստիարակութեան համար տարեկան առ նուազն 1500 ոսկի կը ծախսէ, և այս գումարը շատ մեծ է և միթէ իւր կարողութենէն եթէ բաղդատենք Երզնկա Տրապիզոնի, Արաբկիրու և այլ շատ հարուստ քաղաքաց հետ: Այս մասին Երզնկա իւր ուսումնասիրութեամբ իրենց նախանձելի օրինակ մը հանդիսանայ Հայաստանի ամէն գաւառաց, որք կրթութեան ամենակարեւոր խնդրոյն մէջ թոյլ և անտարբեր ընթացք մը բռնած են դեռ ևս:

Արդ, մեք իբր բարեկամ մ'Երզնկացւոյն, հետեւեալ քանի մը կէտերն Առաջնորդ Գեր. Ս. Հօր խորին ուշադրութեան կը յանձնեմք, որք եթէ ի նկատի առնուելով գործադրուին, շատ մեծ օգուտներ պիտի ունենան ամբողջ Երզնկայի ներկային և ապագային համար:

Ա.—Եկեղեցեաց աւելորդ զարդերը լուծելով անշարժ կալուածներ գնել և անոնց հասոյթն ազգային կրթական պիտոյից յատկացընել, մինչդեռ այժմ անօգուտ ի լինել ի զուր՝ երկիւղ կայ որ մի օր չարագործներու կողոպուտ լինին, ինչպէս պատահած է շատ տեղեր և շատ անգամ:

Բ. — Գիշերօթիկի ուսանողները փոխադրել քաղաքին բարեկարգ վարժարաններուն մէջ, ուր աւելի ընդարձակ և կանոնաւոր կրթութիւն մը կրնան ստանալ, որով ծախուց մեծ խնայողութիւն մը կը լինի և որով կարելի է նոյն թոշակաւ օժանդակութիւն մ'ընել գիւղային վարժարանաց՝ որք այժմ պահանջուած կանոնաւորութիւնը չունին և չեն կարող ունենալ մինչև որ [illegible] գոնէ մասամբ նիւթապէս և բարոյապէս չօժանդակէ անոնց:

Գ. —Փակել այն մասնաւոր, անգլուխ և անկերպարան վարժարաններն և միացնել զայնս ազգային վարժարանաց հետ, որք իրենց ներկայ վիճակին մէջ օգտակար լինելէ աւելի վնասակար են:

Քաջ ճանչնալով Գեր. Հմայեակ Ս. Հօր ազգասիրական զգացումներն ու եռանդը, զոր ամէն առթի մէջ ցուցած է, կը յուսամք թէ այս խոստ կրթական գործերը կը փութայ կարգադրել, որք սուրբ իւր ճշմարիտ փառքը պիտի լինին: Այս է պարտք և պատասխանատուութեան պահանջը, զայս կը պահանջէ նաև ուսումնասէր Երզնկացին և ամէն ազգասէր Հայ, ընդ որս կը փափաքի և կ'սպասէ նաև ԲԻՒՐԱԿՆ.

23 յունվ. 1881
Երզնկա

ԱԶԳԱՆՈՒԷՐ-ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԼԵԶՈՒԱՊԱՅՔԱՐ

... Խմբագիր.

Պատուական Մասիսդ 2810 թւոյն մէջ Հերմէս ստորագրութեամբ լեզուի խնդրոյն անտարբեր անձի մը յօդուածը տեսնուեցաւ:

Եթէ այդ յօդուածը պատուաւոր լրագրոյ մը էջերն գրաւած չըլլար, չէի կարծեր որ լրջմիտ անձանց ուշադրութեան առարկայ ըլլար:

Կարդացի այդ յօդուածը ինչպէս շատեր անշուշտ, նոյնպէս և ես, ի պատիւ այն տեղւոյն զոր իրեն շնորհած էր Մասիս, և յայնժամ զգացի թէ շատ մեծ էր հերքողին մարդասիրութեանը բաղդատմամբ արժանեացն հերքին. բայց ճշմարիտը խօսելով ցաւեցայ այն ժամանակին վրայ զոր յանդգնօս կորուսի այդ յօդուածին ընթերցմամբ: Ակնուախսն Անահիտ չը զիջաւ պատասխանել այդ ապերասան դրուածին. անշուշտ սա կրկին համոզմամբ թէ այն յօդուածը յաչս լրջամիտ անձանց եթէ երբէք արժէք մ'ունի, այն ալ յօդուածագրին հոգւոյն պատկերացումն է, և թէ ինքն ուրիշ Անահիտ պատասխանելով նման անհաժամանակ բանակռուի մը մէջ նետուած պիտի լինի: Անահիտ այն համոզմամբ արհամարհանօք լռութիւն մը պահելու իրաւունք ունի:

Բայց այս գրաբարի և աշխարհաբարի պատերազմին հանդիսատեսը երբ կը տեսնէ միակ օրիորդ մը, որ նախանձախնդիր Մայրենի լեզուին՝ առանձին գիւցազնաբար մարտ մը կը մղէ աշխարհաբառեանց աճեալ բանակին դէմ, կ'ուզէ յաղթական դուրս ելնէ այդ մարտէն կ'ուզէ պարտաւ, բաւական է որ իւր պաշտպանած խնդիրն՝ վճռական հնութեան առարկայն՝ գրաբարն թէպէտ տիրող լեզու լինելու յարմար չը լինի, զէթ ամէն Հայոց սիրելի է, և իբրև այն՝ զայն պաշտպանողն յարգանաց արժանի, չկրնար հանդուրժել որ Հերմէս մը Մասիսի հիւրասիրութիւնը չարաչար գործածելով նախատինք անզգայ փափկասիրտ օրիորդի մը վրայ և յաչս պարզամտաց նսեմացնէ նորա գրական հանճարը, որ այսօր պատիւ կը բերէ ազգին և վաղիւ փառք: —

Ուրեմն ես որ ցաւեցայ Հերմէսի յօդուածին ընթերցման համար կորուսած ժամանակիս վրայ, կը մխիթարուիմ այժմ ի պատասխանի նորա ըսպառելի ժամանակիս համար. զի առավ կը յուսամ Հերմէսի արժէքը մերկացընել և դիմակակել մտքերը բուժել: Բարոյական մարդն իւր գործերէն՝ իմացականն իւր գրածներէն միայն կարելի է դատել. արդ զՀերմէս դատելու համար նախապէս փոքրիկ ակնարկ մը ձգենք այս վիճաբանութեան պատմականին վրայ:

Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան դիտանը գրաբառ լեզուաւ նամակ կ'ուզէ առ Բարձրաշնորհ Պատրիարքն Հայոց. Շահնուր յետաղիմական քայլ կ'առնուանէ զայն, և Անահիտ չը կրնալով հանդուրժել այդ անիրաւութեան՝ հրապարակ կ'ելնէ զայն պաշտպանելու: Հեռացնենք Արամազդ, Դեմետրէ առանց ժամանակ փախնելու կ'աճապարեն պատասխանել նմա, սակայն երբ ընթերցողն ուշադրութիւն ընէ, դիւրաւ կը տեսնէ թէ Անահտայ այդ երկու ընդդիմախօսք գաղափարաց այնպիսի յարակցութեամբ և միօրինակութեամբ ի նոյն եզրակացութիւն կը յանգին, թէև մին յախուռն լեզուաւ կը յարձակի, իսկ միւսն քաղցրախօսութեամբ սքօղել կը խայթէ, որ անկարելի է չսել թէ նման հին գիտաբանական առասպելայ, Արամազդ դիմախոսութեամբ Դեմետրէ եղած էր, Սարդանապաղ Պարզասէր-Հայուհի ձեւացեր էր, և որովհետև յարձակումը ոչ միայն գրաբառ նամակին այլ և գրաբառ լեզուին վրայ էր, Անահիտ ալ կ'ստիպուի նամակին պաշտպանութիւնը թողուլ՝ գրաբառը պաշտպանել, անշուշտ իւր հայրենասէր սիրտը չ'ներելով իրեն անտարբեր մնալ իւր մայրենի լեզուին դէմ եղած թշնամանաց: Գրաբառ նամակը պաշտպանելու համար պերճախօսութեան պէտք չ'կար, և Անահիտ կրնար գիտնալ թէ բաւական էր ուրիշ կրթական ընկերութեանց սովորութիւնն յառաջ բերել ծանուցեալ նամակին արդարացնելու համար: Եւ Միացեալ ընկերութեան անդամներէն մին ըլլալով՝ առաջ տեղեկութիւն ունիմ թէ ինչպէս շատ անդամներ, դեռ մօտ ժամանակներս ալ Արշիկերտի և Պալուի ազգայնոց [illegible] հանգանակեալ գումարին առաքումը խնդրելու համար գրաբառ գրած էր յիշեալ ընկերութիւնն առ Վեհ. Կաթողիկոսն էջմիածնայ: Բայց ըստ որում Գ. Շահնուր հնութեան սէրն հեգնէր՝ և նորաոսիրութիւնն գովէր էր իւր նամակին մէջ, և յարձակումն գրաբառ լեզուին կը վերաբերէր, Անահիտ ալ պէտք զգացեր է նոյն լեզուին ջատագով կանգնիլ: Այնուհետև ընկերութեան և գրաբառ նամակի խնդիրն կը դադրէր, և վէճը լեզուին վրայ կը դառնայր:

Բայց լեզուի անտարբեր յօդուածագիրն որ անշուշտ իւր թոյնը թափելու առիթ կը փնտռէր, այնպիսի կերպարանք մը տալ ջանացեր է այդ վիճաբանութեան որ, թէ Անահիտն սովորել և թէ հասարակութիւնն գրգռէ Ազգանուէր-Հայուհեաց ընկերութեան դէմ. մեր ծրի ամբաստանողը չգիտնալով որ այդ տեսակ փաստաբանութիւններն հիմա արժէք չունին հրապարակին վրայ. անոնց դարը շատոնց անցած է:

Մինչ Անահիտ Ազգանուէր-Հայուհեաց ընկերութեան գլխոյն կամ Տըն. Նորին Ժողովոյ կողմանէ՞ կը խօսի. — ո՛չ. — միթէ Անահիտ անդա՞մ է նոյն ընկերութեան. ո՛ գիտէ: Հետևաբար ինչ որ ալ ըլլան իւր գաղափարները, քանի որ պաշտօնական կերպով չեն յայտնուիր, իւր անձին կը վերաբերին միայն, և մանաւանդ որ ընկերութիւնն ալ բոլորովին չէ զոյգ գիրք մը կը բանէ այս խնդրոյն նկատմամբ, ինչպէս որ կը փալէ իրեն: Գաղափարաց ազատութեան դէմ գործած պիտի ըլլար, եթէ Անահտայ կարծիքները բանաւորէր (1): Բայց թերևս Հերմէս անձնական առեւելութիւն մ'ունի նոյն ընկերութեան դէմ կամ Անահտայ գրական փառքը նախանձ կ'ազդէ իրեն, յայնժամ թող փառաւ լինի թէ իւր գրչին ճարտարութիւնը չէ կարող ոչ ընկերութեան բարձր գրից վնասել և ոչ Անահտայ արժանիքն ապականել: Ազգն պաշտօնապէս քննած ու ճանչցած է Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան նպատակն ու գործողութեանց ծրագիրն. ազգին գլխոյն՝ Ամեն. Սրբազան Պատրիարքն հայրն է որ կը նախագահէ նոյն ընկերութեան: Ինչպէս ուրեմն Հերմէս կը համարձակի թշնամանել զայն: Իսկ Անահիտ՝ որ իւր գրչին ազնուութեամբն ու բարձր գաղափարներով այն ինչ հըրապարակ ելաւ, ազգին մեծ մասին համակրութիւն գրաւեց, արժանի է նաև ամենուս յարգանաց. որովհետև հակառակ իւր [illegible] և [illegible] ընդդիմախօսին՝ իրեն ուղղած [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], ևն, ևն ածականներուն, զոր վիճաբանողաց հետեւելի օրինակ ցոյց տալով Հերմէս կը գերադասէ զայն այդ [illegible] մէջ, Անահիտ բնաւ չպատասխանելով և իւր հակառակորդին անձնականին բնաւ չդպչելով, խնդրոյն վրայ կը վիճաբանի միայն, և որով իւր հակառակորդին առաւելեան վեհ սրտի և բարձր մտաց տէր ըլլալը փորձով ցոյց կուտայ:

... Խմբագիր, թերևս այս գրութիւնը կարծեցնել տայ թէ ես ևս գրաբառի սիրահարներէն եմ. անհեզածարար պէտք է խոստովանիմ թէ ես գրաբառի սէրն բարեկամ չեմ, և գոհ կըլլամ եթէ աշխարհաբարեանք յաղթանակը տանին, յաղթանակ մը, որ օրինաւոր վիճաբանութեան սահմանին մէջ միայն պատիւ արժանի կըլլայ. բայց չեմ կրնար կեղծել իմ զարմացումս այն հայրենասիրական զգացմանց շնորհալից արտայայտութիւններէն, զոր Հայուհի մը պարբերաբար և դիւցազնաբար կը հնչեցնէ, արհամարհելով իւր բազմաթիւ հակառակորդաց թշնամանքը:

Հաճեցէք ... Խմբագիր, ներկայս հրատարակել Ձեր պատուական թերթին մէջ, որով և ընդունիլ յարգանացս հաւաստիքն: ՊԱԼԼԱՍ.

9 փետր. 1881

(1) Յօդուածագրոյն այս խօսքը մասնամբ կը թուի մեզ. «Անահիտ» նամակ մը գրած էր մեզ ծանուցանելով թէ Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան կեդրոնական Գործադիր Ժողովը պաշտօնագրով մը կը խնդրէ իրմէն որ «Աշխարհաբառի և գրաբառի վիճաբանութեան» չ'մասնակցի: Նամակագրուհին մեզմէ կը խնդրէր չ'հրատարակել իր երկրորդ յօդուածն, բայց նորա հրատարակուեցաւ 24 Յունվարի: Մ. Խ.

ՌՈՒՄԷԼԻ ՀԻՍԱՐ

Ահաւասիկ Ռումէլի Հիսարի հանրածանօթ խնդրոյն վերաբերեալ հանրագիրն, որոյ հրատարակութիւնն ուշացած էր տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ:

Բարձրաշնորհ և Ազգանուէր Սրբազան Պատրիարք Հայր.

Գիւղիս երկսեռ վարժարանի նախորդ Հոգաբարձութիւնը՝ մերժած և անարգած ըլլալով Ռօպէրթեան Հայ-ուսանողաց այն առաջարկը, որով իրենց յօժարած դասախօսութիւնքը արդիւնաւոր ըլլալու համար կը պահանջէին ինչ ինչ անհրաժեշտ բարեկարգութիւնք վարժարանին մէջ, առիթ եղած էր յիշեալ պատանեկաց այս ազգօգուտ ծառայութեանը խափանման և վերջապէս ընդհանուր վարժարանին փակման:

Այն տխուր երևոյթեան յետ երկու մեծագին ամիսներ հանդուրժելոյ, ծնողք և բարեսիրաց աշակերտք կը դիմեն առ Թաղ. Խորհուրդն խնդրելով որ վարժարանին բացման և բարելաւ վիճակի մէջ յարատեւման համար ձեռնհաս անձերէ Հոգաբարձութիւն մի կազմուի. Թաղ. Խորհրդոյ Ատենապետ էֆէնտին թէ և շատ կը ճգնի մերժել նոցա առաջարկը՝ օրինաւոր անձանց չգտնուելու պատճառանօք, սակայն տեսնելով որ անմիջապէս ձեռնհաս և ուսումնական ընտրելիներ կը յիշեցնեն իրեն, հուսկ ուրեմն տեղի տալով իւր պաշտօնին պահանջման՝ կը համակերպի և բաղձացեալ Հոգաբարձութիւնը կը կազմուի, որն որ՝ Թաղ. Խորհրդոյ հրաւիրագիրը ընդունելէ յետոյ թէ և չուզեր ստանձնել այդ պաշտօնն առանց իւր պաշտօնական փաստագիրը ձեռք բերելու, այլ վերջապէս թախանձեցուցեալ թախանձանաց զիջանելով կը ձեռնարկէ իւր պաշտօնին:

Նորընտիր Հոգաբարձութիւնը բազմազեղուխի հնգեցուն անդամոց՝ նախապէս կը քննէ վարժարանին սիւրաձէն, որոյ հասոյթից անբաւական տեսքը յայտ ըննականաբար կը յիշեցնէ իրեն՝ այն անձնուէր դասախօսաց ծառայութիւնը, որոց արժէքը ամսական 2000 ղրուշ հասոյթի մը համապատասխան էր առ նըւազն, և որովհետև չի կար ի մէջի պատճառ մը այսօրինակ բարեպաշտ անձէ մը չ'օգտուելու, կը փութայ Հոգաբարձութիւնը սոցին ջանիւք հրաւիրել զնոսա վերստին: Այլ պատանիքն անվիչելի սաղորեալ ի մասնոյ տխուր ի սիրտ վէրքնան, խոստացան ոչ միայն վերսկսել իրենց դասախօսութեանց, այլ և իրենց բարենպատակ ընկերութեան կողմանէ կարօտելոց դասագրքերանքն իսկ հայթայթել և ամէն զոհողութիւն ի գործ դնել, որպէս զի մեր այցելութն վարժարանը Ռօպէրթեան վարժարանի մանրանկարը հանդիսացընեն: Այն ինչ Հոգաբարձութիւնը այս ուրախառիթ խոստմանը ոգեւորեալ, նոցա առաջին այցելութեան կոչման որ տեղի պիտի ունենար ամսոյս սկիզբը, մէկ մ'ալ Թաղ. Խորհրդոյ Ատենապետ էֆէնտին փակել տալով գիւղին վարժարան, անդ խառնի կը պատուիրէ պաշտօնէից մեծապատուս որ եթէ յիշեալ պատանիք գան, գանենք երբէք վարժարանէն ներս չ'ընդունին . . .

Այսպիսի անտանելի և անձեռնելի վարմանց առջև՝ նորակալ Հոգաբարձութիւնը ցաւ ի սիրտ հրաժարիլ կ'ուզէ, որպէս կը հրաժարի նոյն իսկ Թաղ. խորհրդոյ միացեալ երկու անդամներէն մին, որով Թաղ. խորհրդոյ պաշտօնը միայնակ յիշեալ Աւետնայեա Էֆէնտիին վրայ մնալով կը ձեռնարկէ մի քանի անձինք ժամանակեայ օգնական կարգել, որոնք սակայն յանձնառու չեն լինիր այս ապօրինի ընթացքին. կը ձեռնարկէ նաև Հոգաբարձութեան հինգ անդամներէն երկուքը մերժելով երեքին վաւերագիրը առնուլ և Հոգաբարձու ընտրել տանչել՝ որոնք սակայն կը մերժեն, և ահա այսպէս կը մնայ ինքն միայնակ իբր ամէն ինչ։

Այս տխուր իրողութեանց համար մինչեւ թաղեցիքս պատրաստուած էինք բացատրութիւն խնդրել Թաղ. խորհրդէն, և ահա իրազեկ կը լինինք որ Բարձրաշնորհ Սրբազնութիւնն Ձեր յանձնարարած է ի մասնաւորի առ վեհ. Յակոբ պէյ Խանասեան, որ հաշտարար և արդար կարգադրութեան մի ջանադիր լինի, այլ այնպէս լսել և սպասել մեր օրինական հնազանդութեան պարտաւորութիւնն էր։

Սակայն նկատելով որ այնպիսի կարգադրութեան մի նշմարանք իսկ չէք մինչև ցայժմ, նկատելով որ ներկայ Թաղական խորհուրդը լուծեալ կը համարուի ըստ օրինաց, նկատելով որ յիշեալ Աւետնայեա Էֆէնտին ցորչափ շարունակէ միայն պաշտօնին վերայ, Բուլղըրեան Հայ ուսանողաց կողմանէ մատուցեալ թանկագին ծառայութեանն պիտի գրկուի մեր վարժարանը և ուրեմն փակիլ մտնջենալէս, մարդկային, ազգային և ծնողական ամենասուրբ պարտականութիւններէ չի թեթևանալու համար, հարկ անհրաժեշտ համարեցանք՝ արդարակորով և ամենախոնարհ Հովուապետից ներկայել խնդիրը ձերիս կերպարանօք, զոր և կարէ տատուցել Բարձրաշնորհ Սրբազնութիւնն Ձեր, որոյ վերայ անսահման սէր և վստահութիւն ստածոյս յետինքս, յոյս մեծ ունիմք թէ արժան եղած տնօրէնութիւնը հրամայել պիտի բարեհաճիք, ինչպէս և ում որ անկ է, յանմաաց երախտագիտութիւն թողեցի խոնարհ ծառայից Ձեր և իբրև բութիւն ամէն ազգային աղօթիւ։

Մնամք ամենախոնարհ յարգանօք
Բարձր Սրբազնութեան Ձերոյ

3 փետր. 1881 Հաւատարիմ որդիք
(Ստորագրութիւնք)

ՎՐԻՊԱԿ

ԱՍՊԵՏ ի յօդուածին մէջ «Ամեն Հայու առաջին պարտքն է ըստ իւր կարեաց օգնել ազգային վերանորոգութեան» խօսքն «ըստ իւր կարեաց» պէտք է ընթեռնուլ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Սորա ։ բետլըս Գ. Թ. Ե. Եղբ-ոց հետ ընկերութեամբ Գալաթիոյ Սանտըգճըլար փողոցը թիւ 130 գործատունն հաստատեցինս 'ի մեր՝ արժանայեա քաջալերութեանց պատուարժան յաճախորդաց բազմութենէն։ Ամեն օք լու գնահատեց մեր գործարանէն ելած ծխախոտին ընտրութիւնը, ճաշակը և գիներուն չափաւորութիւնը անոր համեմատութեամբ. ուստի և մեզ հարկ եղաւ, աւելի ընդարձակ տարածք մը տալ մեր գործառնութեանց։

Եւ նախ՝ մեր գործարանն ու վաճառատունը փոխադրեցինք առաջնոյն դիմացը 109 թիւ շէնքին մէջ, որ իւր անհամեմատ ընդարձակութեամբը խիստ յարմարութիւն ունի թէ մայրաքաղաքիս թէ գաւառներէն և թէ օտար երկիրներէ եկած բազմաթիւ հրամաններըն յոյժ գոհացուցիչ կերպիւ և փութով կատարելու։

Երկրորդ՝ ծխախոտայ բերքն արտադրող ամեն կողմ և մանաւանդ յԵնիճէ յատուկ գործակալներ կարգելով սկսած ենք մասնաւոր խնամօք պատրաստել տալ բերքը և ահա այս խնամոց և գոհողութեանց շնորհիւն է որ այսօր ամենընտիր և հոտաւէտ ծխախոտներ կարող ենք մատակարարել նաև 150նոց, 200նոց, և 300նոց և աւելի բարձր գիներով ըստ տեսակին։

Այսուհետև ոչ ոք պիտի վարանի իւր ճաշակին յարմար ընտիր ծխախոտ գտնելու մասին, բաւական է դիմել մեր վերոյիշեալ գործատունն 'ի Գալաթիա Սանտըգճըլար փողոց թիւ 109, և կամ ամեն ծխավաճառներէ խնդրել մեր գործարանէն ելած ապրանքներէն։

Ծան. Օտար երկիրներէ ապրանք ուզողները կրնան դիմել այն մեծաշնորհին, զոր ունիմք կայսերական կառավարութենէն, որ է պանդոկի տուրքէն ազատ ըլլալ, որով 0/0 ին 20 չափ կը շահին։

Վաճառատուներն են.
Գալաթիա Սանտըգճըլար թիւ 109
Ջէնտան գապու Չէօմլէկճիլէր » 29
Էմին-Էօնիւ » 56

ՑԷՄԻՐՃԻՓՕՒԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԻԼԱՆ

Ասաքիրի Շահանէ մուայէնաթը իչուն միւզայէտէ օլունաճագ օլան 50,000 գըյէ պիրինճի Սիւլէր խաղը իլէ 15,000 գանթար պէքսիմէթըն միւնաքասայի աչըլմըշ օլուպ իչալէ չուպաթը րումինին 5ն …քինճի բէնշէնպէհ կիւնի պիլ իճրա գարարը գաթիի վիրիլէճէկինտէն ալըմըն ղալիպ օլանլարը թարիխի մէզքիւրտէ օլմագ իւզրէ իթայէ թալիպ օլանլարըն Հարպիէ նէզարէթի լէվազըմաթ սաիրէսինէ կէլմէլէրի։
10 Շուպաթ 96 — 2

Հարպիէ երգան ամալըը իչուն միւզայէտէ օլունաճագ օլան 5000 գըյէտէն 6000 գըյէյէ գատար տաբագ կիրիտին լըթանսա զէյթուն եաղը թարիխի գարարինտէ հէման վէ քեամիլէն թէսլիմ օլունմագ վէ եամանի վիրիլէճէք օլան մագպուզ սէնէտինին վիրուսի իլէ մուամէլէի դալեմէսինին խիթամինտէ սիմ մէճիտիէ 19 գուրուշա օլարագ լէվազըմաթ ամիրէսի կէզ եօնտան թագսիտ իլէ թէսլիմ խուլմէք շարթը վէ շէրաիթի սաիրէսի իլէ պէհէր գըյէսի 5 գրուշ 2 բարայա թալիպի եօհտէսինտէ օլուպ չուպաթը րումինին 12նի բէնշէնպէհ կիւնիւնէ գատար հէր կիւն միւնագասայը պիլ իճրա եէվմի մէզքիւրտէ գարարը գաթիի վիրիլէճէկինտէն իթայէ թալիպ օլանլերին վէ օնաէօրտինճի ճիւմա իրթէսի կիւնիւ նիւզաէ պէշ թէգլիֆնաէ բազիր պուլունմալարը հարպիյէ նէզարէթի լէվազըմաթ սաիրէսինտէ կէլմէլէրի վէ չէշմէտէ գէզմէտ օլուքը նարտէ խաճճէքլէրի թէնզիլաթը միւզաէ վարաղա իլէ սաիրէի մէզքիւրէյէ պիլտիրմէլէրի։
9 Շուպաթ 96 — 1

Լիրայի Օսմանի 100 ղրուշտան.

	Գըյէ	Դր.	Փր.
Գօյուն էթի	1	6	35
Եղ	1	3	20
Սատէ եաղը	1	14	
Եաղ մօմը	1	9	20
Զէյթուն եաղը	1	7	30
Թուզ	1		30
Սօղան	1		28
Սապօն	1	5	5
Հաւգապ	1		5
Քէօմիւր	1		17
Սաման	1		13
Կիյահ	1		15
Շէրուգան	1		10
Շէքէր	1	5	4
Բողազը ըւզլուկը	1	5	

Սէլանիքօսէ պուլընաճագ ասաքիրի շահանէ իչուն 97 սէնէսի շէհրի մարթը իպթիտասընտան սէնէի մէզքիւրէ չուպաթը նիհայէթինէ գատար լիւզումի օլան պարաթ նէվի մուհարրէր երզաքըն պէհէր գըյէլէրի հիզալէրինտէ կէօսթէրիլէն ֆիյաթլէրէ թալիպլէրի եօհտէսինտէ օլուպ թէնզիլի ֆիատ իլէ իլթիզամըն թալիպ օլանլերըն լէվազըմաթ սաիրէսինէ կէլմէլէրի։
9 շուպաթ 96 — 1

Գիլ ճիւմէ ասաքիրի շահանէ պայ վէ թայինաթը իչէ թէրխաանէի վէ թաշրա խասթախանէլէր իչուն 97 սէնէի րումիէսի մարթընտան չուպաթ նիհայէթինէ գատար պիր սէնէ զարֆընտա լիւզումի օլաճագ միւզայէտէ օլունաճագ օլան իւչ պին գըյէ Գըլագընտա Սոֆաթաշ իլէ աքթիթէ մախսուսինտէ մուհարրէր էճզայի թըպպիէ վէ ալաթը ճէրրահիէ վէ էճզա վէ ալաթ պէյթարիէնին իթասընտա թալիպ օլանլարը իչալէ չուպաթը րումինին նիհայէթինէ գատար Հարպիէ նէզարէթի լէվազըմաթ ումումիէ սաիրէսինէ կէլմէլէրի։
9 շուպաթ 16 — 8

Լրագիրս ամեն օր կը հրատարակուի՝ բաց 'ի կիրակի և տօն օրերէ։

Բաժանորդագրութեան տեղն է Կ. Պոլիս, Պապը Ալի-Ճատտէ Ճըլըլ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի խմբագրատունը։ Իսկ գաւառաց մէջ հետևեալ հաւատարմաց գրասենեակները.

ԿԱՐԻՆ. Յովհաննէս էֆ. Տ. Մելքիսեդեկեան.
ԵՐԶՆԿԱ. Յ. Շաւարշ էֆ.
ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Նազարէթ էֆ. Յ. Խաթամալեանց.
ՍԱՄՍՈՆ. Եղիազար էֆ. Մուրատեան.
ԿԻՐԱՍՈՆ. Գ. էֆ. Խ. Մալեան.
ՌՈԴՈՍԹՕ. Արժ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Փէյլեան.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Արշակ էֆ. Պէրգամալեան.
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Խաչիկ էֆ. Եսիճեան.
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Ս. Եթիմէքեան էֆ.
ԵՒԴՈԿԻԱ. Գէորգ էֆ. Նազարեան.
ԽԱՐԲԵՐԴ և ՏԻՐՍԻՄ. Կիրակոս էֆ. Ն. Ղազանճեան.
ՄՈՒՇ. Յակոբ էֆ. Տէրունեան.
ՎԱՆ. Պետրոս » Գաբամաճեան.
ԲԵՐԻԱ. Սեդրակ » Խարաճեան.
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էֆ. Թաշճեան.
ԱԴԱՆԱ. Գէորգ էֆ. Կ. Ռոհերչեան.
ՅՕԶՂԱՏ. Յէրճան » Ս. Յէրճանեան.
ՏՓԽԻՍ. Պ. Նիկողոս Տ. Ղևոնդեան.
ԿԱԼԿԱԹԱ. Պետրոս էֆ. Հէքիմեան.

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ
ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ
1881 ՓԵՏՐՎԱՐ 1 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
ՄԻՆՉԵՒ ՓԵՏՐՎԱՐ 28

ԲՈՍՓՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Սովորական ելքեր	Թիւ
1 45	Ենիմահալլէէն Մէգարպուրնու, Պէյիւքտէրէ, Թարապիա Ենիքէօյ Ստէնիա. Գանլըճա. Բ. Հիսար. Պէպէք. (Արնաւուտ գիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի) (փետր. 16էն ժամը 1 1/2ին)	33
2 30	Բ. և Ա. Գավաք, Ենիմահալլէ Մէգարպ. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ. Էմիրկեան, Բ. Հիսար, Պէպէք։ (փետր. 16էն ժամը 2 1/4ին)	34
3 45	Ենիմահալլէէն Մէգարպ. Պէյիւքտ. Թարապիա. Ենիքէօյ, Ստէն. Էմիրկեան, Գանլըճա, Բ. Հիսար, Պէպէք։ (փետր. 16էն ժամը 3 1/2ին)	18
5	Մէգարպուրնուէն. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ Ստէնիա, Էմիրկեան. Գանլըճա, Բ. Հիսար, Պէպէք, Արնաւ. Գիւղ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ։	33
6 30	Ենիմահալլէ. Պէյիւք. Թարապ. Պէյքօզ Բաշմաք. Ենիք. Էմիրկեան. Գանլըճա. Բ. և Ա. Հիսար. Գանտ. Արնաւուտքէօյ, Չէնկէլք. Պէյլէր. Օրթաքէօյ, Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Իւսկիւտար։	4
8	Ա. և Բ. Գավաք. Ենիմահալլէ. Մէգարպուրնու. Պէյիւքտէրէ Թարապիա. Պէյքօզ. Ենիքէօյ. Էմիրկեան. Գանլըճա. Բ. Հիսար, Պէպէք. Արնաւուտքէօյ. Գուրուչեշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Ստէնիա)։	25
9 45	Մէգարպուրնուէն Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ. Էմիրկեան, Բ. Հիսար, Արնաւուտքէօյ. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ։	22

Ժամ	Արտակարգ ելքեր	Թիւ
2	Արնաւուտքէօյ. Գուրուչեշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ (փետր. 16էն ժամը 1 3/4ին)	28
2 30	Արնաւուտքէօյ, Գուրուչեշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ (փետր. 16էն ժամը 2 1/4ին)	4
3	Պէպէք, Արնաւուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ (փետր 16էն ժամը 2 3/4ին)	22
3 15	Արնաւուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	28
4 30	Արնաւուտքէօյ, Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկ. Գապաթաշ (փետր. 16էն ժամը 4 1/4ին)	19
5	Պէպէք. Արնաւ. Գուր. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ (փետր. 16էն ժամը 4 3/4ին)	34
10 25	Արնաւ. Չէնկէլ Պէյլէր.	28

Ժամ	Առանձին ելքեր	Թիւ
1 45	Արնաւուտքէօյ. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Գապաթաշ։ (փետր. 16էն ժամը 1 1/2ին)	23
2	Պէյքօզ, Բաշմաքճըլ, Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյ։ (փետր. 16էն ժամը 1 3/4ին)	19
3	Պէյլէրպ. Գուզկունճուք, Գապաթ. (փետր. 16էն ժամը 2 3/4ին)	23
3 30	Արնվ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Պէշիկ. » » 3 1/4ին.)	25
3 30	Պէյիւքտէրէ. Թարապ. Պէյքօզ, Բաշմաքճըլ. Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլլի Վանիքէօյ. Չէնկ. Պէյլ. (փետր. 16էն ժամ 3 1/4ին)։	20
4 45	Պէյլէրպէյ Գուզկ. Իւսկ. Գապաթաշ։ (փետր. 16էն ժամ 4 1/2ին)	22
8 45	Էմիրկեան, Գանլըճա Բ և Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Արնաւ. Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյ. Օրթաք. Գուզկունճ. Պէշիկթաշ. Իւսկիւտար։	23 49
10 10	Վանիքէօյէն ուղղակի կամուրջ։	25
11	Պէյլէրպէյէն » »	

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Սովորական ելքեր	Թիւ
3 30	Պէշիկ. Օրթաք. Արնաւուտ. Բ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիքէօյ, Թարապ. Մէգարպ. Պէյիւքտ։	33
3 35	Գապաթաշ. Իւսկիւտար Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք. Պէյլ. Չէնկ. Արնվ. Գանտ. Ա. և Բ. Հիսար, Գանլըճ. Էմիրկեան, Ենիք. Բաշմաք. Պէյքօզ Թարապ. Պէյիւք. Ենիմահ։	4
5	Գապաթաշ. Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչեշմէ. Արնաւ. Պէպէք. Բ. Հիսար, Գանլըճ. Էմիրկեան. Ենիք. Պէյքօզ. Թար. Պէյիւք. Մէգարպուրնու. Ենիմահալլէ. Գավագլար. (Ուրբաթ օրերը Ստէն)	25
6 50	Իւսկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէօյ Պէյլէրպէյ. Չէնկէլքէօյ. Արնաւուտքէօյ, Գանտ. Ա. և Բ. Հիսար. Գանլըճա. Էմիրկ.	23
8 15	Պէշիկ Օրթաք. Արնաւուտ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Էմիրկեան, Ենիք. Թարապիա. Պէյիւքտէրէ, Մէգարպուրնու.	22
10	Պէպէք, Բ. Հիսար, Էմիրկեան, Ենիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէգարպ. Ենիմահալլէ։	33
10 30	Պէշիկ. Օրթաք Գուրուչ. Արնաւ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Գանլ. Էմիրկեան, Ստէն. Ենիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէգարպ Ենիմահ։	18
11 40	Պէպէք. Բ. Հիսար, Գանլ. Ստէն. Ենիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէգարպ. Ենիմահ. (Չորեքշաբթի հանդերձեալ Ստէնիա չհանդիպիր)։	34

Ժամ	Արտակարգ ելք	Թիւ
3	Ուղղակի Արնաւուտքէօյ (փետր. 16էն ժամը 2 3/4ին)	28
3 45	» » » » » 3 1/2ին.	19
4 30	» Պէպէք » » » 4 1/4ին.	34
9 45	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ. Գուրուչ. Արնաւուտքէօյ	28
11	Գապաթաշ, Պէշիկ Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւուտ.	23
11 15	Պէշիկթաշ, Գուզկ. Օրթաք. Գուր. Արնաւ.	28
11 40	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնաւ.	25
12	Պէշիկթաշ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւ.	4

Ժամ	Առանձին ելքեր	Թիւ
2 40	Ուղղակի Պէյլէրպէյ (փետր. 16էն ժամը 2,25ին).	23
4 15	» » » » » 4ին.	22
9 30	Գապաթ. Գուզկ, Պէյլ. Չէնկ. Վանիք.	19
10 15	Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտիլլի. Ա. Հիսար, Գանլճ. Բաշմաք Պէյքօզ, Մէգարպ. Բ. և Ա. Գավաք։	20
10 35	Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք, Պէյլ.	25
11	Պէյլէրպէյ. Չէնկէլ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշմաք. Պէյքօզ։	19
11 40	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Արնաւուտքէօյ։	22

Ուրբաթ օրերը ժամը 4ին շոգենաւ մը կամուրջէն պիտի ելնէ և Իւսկիւտար, Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բ. մի ման. Բաշմաքճըլ հանդիպելով Պէյքօզ պիտի երթայ. և ժամ 5 1/2ին Պէյքօզէն յիշեալ նաւամատոյցներն հանդիպելով կամուրջ պիտի իջնէ։

ԴՐԱՄԱՆԱՆ

ԳԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Գալաթիա 12 փետր.

Օսմ. Բօնո. պզդուկցալ	14,26
» » բացուկցալ	14,23
» » կէս օրին	14·23

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

	Անգղ. լիր.
Ցուրէլթէ ժէնրլ 6 0/0 (գ. կտ.)	4·16
» Օթօման »	3,10
Կ. Պոլսոյ Պանքան »	8,30
Թրէտի ժէնէրալ 6 0/0	3,50
Փոխ. 1863 (Մուլթան) 6 0/0 Ֆր.	72,
» 1865 (») 6 0/0 »	72,
» 1869 (Ֆիննար) 6 0/0 »	70,
» 1872 (Պօն տիւ թրէզօր) »	23.25
» 1873 (Ֆիննար) 6 0/0 »	67,50
Բումէլիի երկաթուղի Ֆր.	51,
Լաւրիում »	109,
Թրամուայ (գ. կտ.) Օսմ. լիր	360,
Թիլթագրամ »	1020
Ռէժօր	—

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ

(Օսմ. ոսկին 100 ղրշն)	Ղրշ.
Անգղիական ոսկի	109 32
Գաղղիական »	87 20
Բօլ	90 6
Գրիմից	51 20
Գառսան թաղթ 8 բուպլի 68 գարէք	
Գառսան արծաթ (նոր)	91 10
Մէճիտիէի տարբերութիւն	7 22
Վենետոց	129 5
Չինդինոց	212
Չինդինոց (անկէտ)	184
Մէթալիք	210
Գլինձ	680

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 23 փետր

Անգղ. Բօնո.	99 3/4
Օսմ. »	13 1/2
Փոխ. 1865	14 1/2
» 1869	14 1/4
» 1871	73
» 1872	23
» 1873	13 3/8
» 1877	86 1/4
Պանք Օթօման	12 3/4
Ռուս. փոխ. 73ի	92 3/4
Եգիպտ. միացեալ	71 1/2
» արտօնատոր	93 1/8
Տայրա Սանիէ	74 1/4 (°)
Փոխ. Բուշիա	94 3/4
Փոխանակագիր Փարիզի վրայ	—

Փարիզ 23 փետր.

Գաղղ. Բօնո. 3 0/0 (գ. կ.)	119 67 1/2
» » 5 0/0 Նոր	84 15
Օսմ. Բօնո.	13 70
Փոխ. 1865 Ֆր.	72·
» 1869	71·
» 1873	69·
Օսմ. Երկաթուղի	53·25
Պանք Օթօման	574 57 1/2
Թրէտի Լիոնէ	1082 50
Ռուս. փոխ. 3 0/0 (1877)	96 3/16
» » Արևելեան	62 1/2
Իտալ. Բօնո.	89 75
Եգիպտ. միացեալ	363·75
Փոխանակագիր Լոնտ. վրայ	25·57

Վիեննա 23 փետր.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	117 70
Բումէլիի Երկաթուղի	23·50